

Mariusz Chądryński

Innowacyjność przedsiębiorstw branży spożywczej w Polsce : próba ekonomicznej oceny

Ekonomiczne Problemy Usług nr 91, 91-104

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIUSZ CHĄDRZYŃSKI

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

**INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW
BRANŻY SPOŻYWCZEJ W POLSCE
– PRÓBA EKONOMICZNEJ OCENY**

Wprowadzenie

Analiza poziomu innowacyjności gospodarki i przedsiębiorstw w Polsce i w krajach wysokorozwiniętych pokazuje znaczne dysproporcje. Poziom innowacyjności gospodarki i przedsiębiorstw można ilustrować, biorąc pod uwagę dane dotyczące nakładów na badania i rozwój (B+R) (Polska średnio około 0,6%, kraje innowacyjne UE ponad 4%), jak również efekty prac badawczo-rozwojowych, efekty produkcyjne i handlowe¹. Niekorzystna jest struktura finansowania wydatków na działalność B+R w Polsce. Są one finansowane głównie z budżetu państwa. W państwach o wysokorozwiniętej gospodarce same przedsiębiorstwa w dużej mierze finansują ten rodzaj działalności. Innym miernikiem (uznanym za syntetyczny) jest sumaryczny wskaźnik innowacyjności (SII) – dla Polski wynosił on w 2010 roku 0,278 przy średnim

¹ *Innowacyjność 2006. Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze. Raport*, red. A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2006, s. 11–12; *Innowacyjność 2008. Stan innowacyjności, projekty badawcze, metody wspierania, społeczne determinanty. Raport*, red. tenże, PARP, Warszawa 2008, s. 10.

w krajach Unii Europejskiej 0,516. Przy czym optymistyczny był fakt, że stopa wzrostu w latach 2006–2010 dla Polski wynosiła 1,79%, a dla UE 0,85%².

Na istotne znaczenie innowacji jako czynnika wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw i polskiej gospodarki wskazują autorzy wielu prac, świadczą o tym również wyniki badań³. Należy zauważyć, że polscy przedsiębiorcy zdają sobie sprawę z potrzeby wprowadzania innowacji, ale nie znajduje to bezpośredniego przełożenia na działania praktyczne.

Innowacje są dla przedsiębiorstw i gospodarki podstawowym warunkiem uzyskania korzystnej pozycji rynkowej. Tempo oraz zakres kreowania i wdrażania innowacji w istotny sposób decydują o przewadze konkurencyjnej przedsiębiorstw. Zagadnienie to nabrało szczególnego znaczenia dla Polski po jej akcesji do Unii Europejskiej, której gospodarka poziomem innowacyjności znacznie przewyższa polską.

W związku z tworzeniem współcześnie nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy (GOW) istotna rola w tym zakresie przypada wzrostowi przedsiębiorczości, innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw. Unia Europejska stara się aktywnie wspierać działania w tej dziedzinie w ramach przyjętej strategii oraz polityki rozwoju i wzrostu gospodarczego. W konkluzji szczytu Rady Europejskiej (RE) w Brukseli w 2004 roku przyjęto deklarację, że konkurencyjność, innowacyjność i propagowanie kultury przedsiębiorczości są decydującymi warunkami niezbędnymi do wzrostu całej gospodarki, a szczególnie istotne są dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)⁴. Nie bez znaczenia jest fakt, że Komisja Europejska, rozpoczynając proces ustalania wielkości i kształtu budżetu UE na lata 2014–2020, zamierza zwiększyć środki przeznaczane na badania i rozwój. Założenia te są zgodne ze strategią *Europa 2020*, w której szczególny nacisk kładzie się na sferę B+R oraz innowacje. W nowej perspektywie finansowej UE zamierza skierować na badania i innowacje kwotę 80 mld euro⁵.

² *European Innovation Scoreboard (EIS) 2009. Comparative analysis of innovation performance*, Pro Inno Europe European Union 2010, s. 72; <http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics/page/annexes>, s. 71 (1.04.2012).

³ M.in.: *Innowacyjność 2006...; Innowacyjność 2008...; Innowacyjność 2010*, red. P. Zadura-Lichota, PARP, Warszawa 2010; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004–2005*, red. A. Tokaj-Krzewska, S. Pyciński, PARP, Warszawa 2006; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, red. A. Brussa, A. Tarnawa, PARP, Warszawa 2011.

⁴ *Wyniki szczytu RE 2004. Konkurencyjność i innowacje*, rozdz. 3, sekcja 2, Bruksela 2004.

⁵ A. Ostrowska, *Budżet na badania i rozwój w nowej perspektywie finansowej UE*, www.pi.gov.pl (25.01.2012).

Doniosły udział w tych przedsięwzięciach przypada przemysłowi, a szczególnie rolno-spożywczemu, głównie skupionemu w przedsiębiorstwach działających w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw⁶. Dział spożywczy obejmuje około 30 branż wytwórczych, między innymi: przemysł mięsny, mleczarski, spirytusowy, browarny, owocowo-warzywny, cukrowniczy, cukierniczy itp. Co się z tym wiąże, odgrywa istotną rolę w gospodarce narodowej, szczególnie żywnościowej⁷.

Opracowanie ma na celu przedstawienie ważniejszych kwestii związanych z innowacyjnością podmiotów prowadzących działalność w dziale przemysłu spożywczego w Polsce. Wyniki przedstawione w nim są częścią podjętych badań nad innowacyjnością polskiej gospodarki ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Mają one charakter opisowy i analityczny. Jako narzędzie badawcze przyjęto analizę stanu badań w zakresie danej tematyki, jak również analizę opisową. Opracowanie ma charakter teoretyczno-empiryczny i przeglądowy. Zostało sporządzone w oparciu o dostępne źródła wtórne.

1. Innowacyjność, innowacje, konkurencyjność

Innowacyjność oznacza zdolności, motywację oraz postawy podmiotów gospodarczych do działań o charakterze naukowym, badawczym, technicznym, organizacyjnym, finansowym i handlowym, mających na celu opracowanie ulepszonych, wdrożeniowych metod wyrobów lub usług przeznaczonych na rynek bądź do innego zastosowania w praktyce gospodarczej⁸.

Innowacyjne rozwiązania mogą wynikać z własnej działalności badawczo-rozwojowej firmy, współpracy z innymi lub też z tytułu zakupu wiedzy i pomysłów w postaci patentów, oprogramowania, *know-how*, jak również usług o charakterze technicznym, technologicznym, organizacyjnym i marketingowym. W przypadku materialnym może opierać się na zastosowaniu maszyn i urządzeń o podwyższonych parametrach lub upowszechnieniu

⁶ P. Łukasik, *Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, 2008.

⁷ J. Siekierski, *Wpływ procesu i polityki globalizacji na agrobiznes w Polsce*, Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie nr 1 (9), Tarnów 2006, s. 25–46.

⁸ W. Świtalski, *Nauka, zasoby wiedzy, teorie innowacyjności a wzrost gospodarczy*, „Ekonomista” 2004, nr 1.

nowych towarów i usług, ulepszonych pod względem użytkowym, jakościowym i funkcjonalnym. Przez innowacyjność rozumie się między innymi wdrożenie nowości, tj. nowego lub ulepszanego rozwiązania w odniesieniu do procesu, organizacji, produktu usługi bądź marketingu. Stąd też wyodrębnienie innowacji procesowych i produktowych w innowacjach technologicznych, jak też innowacji organizacyjnych, marketingowych oraz instytucjonalnych⁹.

Problem innowacyjności i innowacji w podmiotach gospodarczych i całej gospodarce znajduje odzwierciedlenie w teorii ekonomii i zarządzania, m.in. w opracowaniach P. Druckera, J. Schumpetera, M. Portera, E. Rogersa i innych.

Drucker uznał innowację za podstawową siłę sprawczą przedsiębiorczości, wymagającą wiedzy, pomysłowości i predyspozycji wyróżniających się w tej dziedzinie osób¹⁰. Proces innowacyjny został określony przez Schumpetera jako działanie kreatywne, polegające na tworzeniu, projektowaniu i realizacji innowacji. Według niego proces ten obejmował:

- badania,
- wdrożenia,
- dyfuzję innowacji – ich upowszechnienie¹¹.

Porter uważał, iż warunkiem uzyskania przewagi konkurencyjnej jest osiągnięcie zdolności innowacyjnej, a to przyczynia się do zwiększonej efektywności działań firmy¹². Rogers definiował innowację jako proces dyfuzyjny, przez który jest ona przekazywana za pośrednictwem określonych kanałów systemu społecznego¹³.

W programach i praktyce działań Unii Europejskiej innowacyjność jest środkiem i sposobem przyczyniającym się do możliwości uzyskania dofinansowania projektów rozwojowych¹⁴. Powszechnie przyjęto jako podstawowe

⁹ *Wielka encyklopedia powszechna*, t. 12, hasło: innowacje i innowacyjność, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002; *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, red. K.B. Matusiak, PARP, Warszawa 2011, s. 111 i 119.

¹⁰ P.F. Drucker, *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*, Studio Emka, Warszawa 2004, s. 22–41.

¹¹ J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1960.

¹² M.E. Porter, *Porter o konkurencyjności*, PWE, Warszawa 2001.

¹³ E.M. Rogers., *Diffusion of Innovations*, Free Press, New York 2003.

¹⁴ J. Sarul, *Rola funduszy ekologicznych we wspieraniu innowacyjności gospodarki*, w: *Rozwój polityki ekologicznej w Unii Europejskiej i w Polsce*, red. J. Famielec, M. Kożuch, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010.

źródło innowacji nakłady inwestycyjne, zwłaszcza na zaawansowane technologie, środki trwałe, działalność badawczo-rozwojową, a także w kapitał ludzki (wzrost wiedzy i kwalifikacji pracowników). Cele i procesy innowacyjne mają zapewnić przedsiębiorstwom jak najlepsze efekty w działalności gospodarczej¹⁵. Z zagadnieniem tym ściśle związane jest zarządzanie innowacyjne, reagujące na wyzwania rynkowe, współpracę partnerów, jak choćby tworzenie klastrów. Szczególnej roli nabiera sieć w informatyce, która stanowi podstawę budowy struktur zarządzania¹⁶.

Następnym istotnym zagadnieniem jest przygotowanie strategii i przyjęcie określonej polityki innowacyjnej zarówno w ujęciu mikro-, jak i makroekonomicznym¹⁷. Strategię innowacyjną przedsiębiorstwa należy uznać za część składową ogólnej strategii przedsiębiorstw. W szerszym ujęciu strategia stanowi element tworzenia społeczeństwa informacyjnego oraz wszechstronnego rozwoju opartego na wiedzy, jak i całego obszaru gospodarki opartej na wiedzy¹⁸.

Polityka innowacyjna prowadzona obecnie w krajach Unii Europejskiej wynika z założeń Strategii Lizbońskiej, której celem jest zdynamizowanie rozwoju i wzrostu oraz zwiększenie konkurencyjności przy wykorzystaniu różnych instrumentów finansowych, szczególnie funduszy unijnych. Odzwierciedla się to w rozwiązaniach programowych, jak choćby Program Ramowy na rzecz Konkurencyjności i Innowacji, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, a także w rozwiązaniach instytucjonalnych – Rada do spraw Konkurencji Komisji Europejskiej.

W budowie polskiej gospodarki opartej na wiedzy przyjęto cel strategiczny, jakim jest tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności, przedsiębiorczości i innowacyjności. Został on wpisany do *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007–2013*. W *Strategii Rozwoju*

¹⁵ P. Łukasik, *Innowacyjność...*

¹⁶ J. Durlik, *Projektowanie i wdrażanie zmian innowacyjnych w przemyśle w warunkach zaawansowanych technologii*. Druga Międzynarodowa Konferencja Zarządzania i Technologii Informatycznych „Przedsiębiorstwo przyszłości”, Instytut ZTI, Warszawa 2001; http://www.zti.com.pl/instytut/pp/referaty/ref16_full.html (10.03.2011).

¹⁷ W. Dymarski, *Polityka innowacyjna*, Akademia Ekonomiczna, Poznań 2008; www.ae.poznan.pl/pgisp/syl/pi/htm (16.06.2011).

¹⁸ T. Wagner-Staszewska, *Innowacyjność w gospodarce*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2007, nr 1.

Polski w tych latach również uznano za priorytet wzrost innowacyjności gospodarki. Zapisane to zostało w Regionalnych Programach Operacyjnych (RPO) opartych na Regionalnych Strategiach Innowacyjnych (RSI).

W latach 2004–2006 realizowany był Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP), który obecnie jest kontynuowany (lata 2007–2013) jako Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka. Świadczy to o istotnym powiązaniu prowadzenia działalności innowacyjnej z pozycją konkurencyjną przedsiębiorstw oraz całej gospodarki.

W programie tym ujęto szczegółowo cele związane ze zwiększeniem szeroko pojętej innowacyjności polskiej gospodarki, które sformułowano następująco:

- zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw,
- zwiększenie udziału innowacyjności produktów polskiej gospodarki na rynku międzynarodowym,
- wzrost konkurencyjności polskiej nauki,
- zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym.

Również w nowej perspektywie finansowej UE, na lata 2014–2020, dużą rolę przypisuje się sferze badań i rozwoju oraz innowacyjności. W planowanym budżecie na nowy okres zakłada się zwiększenie na ten cel środków do kwoty około 80 mld euro na poziomie unijnym.

2. Poziom innowacyjności polskiego przemysłu spożywczego

Przemysł spożywczy zaliczany jest do głównych działów w polskiej gospodarce. Decydują o tym następujące dane liczbowe:

- liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność związaną z produkcją artykułów spożywczych (20% ogólnej liczby przedsiębiorstw przemysłowych);
- zatrudnienie w sektorze (16% pracujących w przemyśle zatrudnionych jest w przemyśle spożywczym);
- wartość produkcji sprzedanej (16% produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wytwarza przemysł spożywczy)¹⁹.

¹⁹ *Rocznik statystyczny przemysłu 2002–2011*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.

Istotne znaczenie sektora spożywczego wynika także z faktu udziału produktów spożywczych w strukturze konsumpcji. Znaczenie produktów żywnościowych będących efektem działalności wytwórczej przemysłu spożywczego widoczne jest w ich udziale w koszyku inflacyjnym określanym przez Główny Urząd Statystyczny (GUS). Ich waga określana jest na poziomie prawie 25% i jest najwyższą wartością spośród 12 uwzględnianych grup wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych przyjmowanych przez GUS²⁰. Działalność innowacyjna jest jednym z elementów utrzymywania i podnoszenia przewagi konkurencyjnej. Tego typu działalność identyfikowana jest z branżami wysokiej technologii. Przemysł spożywczy zaliczany zaś jest do branż niskiej technologii. Jednak ze względu na rolę, jaką odgrywa w gospodarce, istotne jest w nim rozwijanie tego typu działalności.

Poziom innowacyjności przedsiębiorstw w opracowaniu określono na podstawie mierników opisujących nakłady oraz wyniki związane z działalnością innowacyjną. Nakłady wiążą się z potencjalnymi możliwościami przedsiębiorstw do tworzenia innowacji, wyniki zaś z efektywnością ponoszonych nakładów. Mierniki te mogą być pomocne w określeniu poziomu innowacyjności przedsiębiorstw.

3. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłu spożywczego – nakłady

Analizując dane dotyczące wartości nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłu spożywczego, należy zauważyć, że wykazywały one tendencję wzrostową. Różnokierunkowe wahania występowały w latach 2000–2010. Do 2004 roku nakłady zwiększały się, w 2005 obniżyły się, w 2006 osiągnęły najwyższą wartość, zaś w kolejnych latach ponownie obniżyły się. Można jednak przyjąć, że w ogólności tendencja wzrostowa została utrzymana. Potwierdza to fakt, że wartość tego rodzaju nakładów w 2010 roku była ponad 1,5 raza wyższa niż w 2000 roku.

Analizując strukturę nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle spożywczym, można stwierdzić, że polegała ona głównie na wchłanianiu ze źródeł zewnętrznych nowych technologii. Dominuje udział nakładów na

²⁰ www.stat.gov.pl (15.06.2011).

zakup maszyn i urządzeń technicznych. Ich innowacyjność związana jest z podwyższonymi parametrami technicznymi, koniecznością wdrożenia nowych procesów i produkcji, a także nowych lub ulepszonych wyrobów. Udział tego rodzaju nakładów w nakładach na działalność innowacyjną oscylował w przedziale 55–67%. Relatywnie niski był udział nakładów na szkolenia personelu związane z działalnością innowacyjną (0,06–0,42% – tendencja wzrostowa), na zakup patentów, licencji (0,4–3,6% – tendencja spadkowa) oraz wydatki na działalność B+R (2–4%). Relatywnie wysokie były nakłady na budynki i budowlę (20–25%) oraz na marketing nowych i zmodernizowanych produktów (3,5–15,5%).

Tabela 1

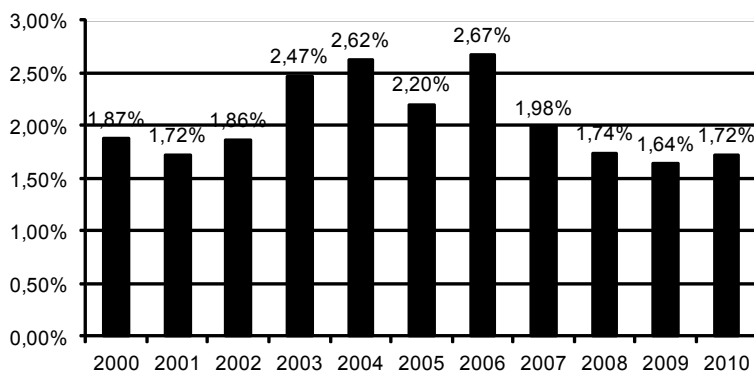
Nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw sektora przemysłu spożywczego (ceny bieżące, mln zł)

Nakłady	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Działalność badawczo-rozwojowa	36,9	50,9	47,8	74,0	74,6	78,2
Szkolenia personelu związane z działalnością innowacyjną	1,2	0,8	3,6	2,9	8,6	7,8
Zakup gotowej technologii (dokumenty i prawa)	11,9	48,2	67,7	44,4	9,1	10,2
Budynki, budowlę i grunty	255,3	266,3	571,1	628,6	447,3	397,2
Maszyny i urządzenia	834,4	822,8	1415,8	1565,5	1159,4	1056,5
Marketing innowacyjnych produktów	84,0	46,7	111,8	206,6	253,4	298,6
Pozostałe	18,1	89,0	72,1	79,8	82,1	80,4
Ogółem	1241,8	1324,7	2289,9	2601,8	2034,5	1928,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny przemysłu...*

Z analizy struktury nakładów na działalność innowacyjną wynika, że przedsiębiorstwa działające w przemyśle spożywczym w niewielkim stopniu są zainteresowane generowaniem i nabywaniem nowej wiedzy. Skupiały się one na zmniejszaniu różnic technologicznych dzielących je od przedsiębiorstw w krajach wysokorozwiniętych oraz dostosowywaniu do światowych standardów produkcyjnych.

Intensywność innowacji branży spożywczej określona jako relacja nakładów na działalność innowacyjną do wartości sprzedaży ogółem w analizowanym okresie była niska (1,64–2,67)²¹. Świadczyć to może o tym, że ich aktywność innowacyjna nie przekłada się bezpośrednio na wzrost sprzedaży²².

Rysunek 1. Relacja nakładów na działalność innowacyjną w stosunku do wartości produkcji sprzedanej przedsiębiorstw sektora spożywczego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny przemysłu...*

4. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłu spożywczego – efekty

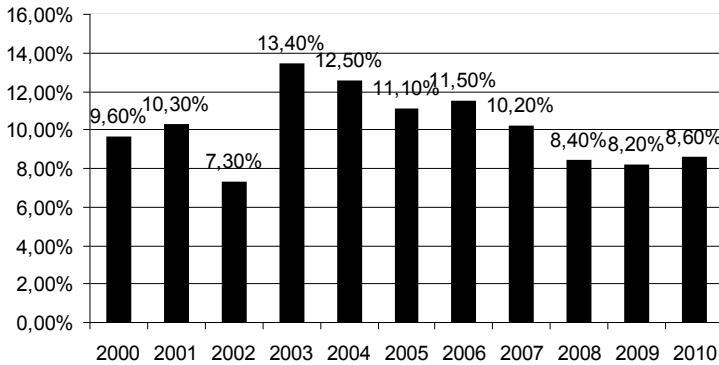
Efektywność działalności innowacyjnej przedsiębiorstw można określić, biorąc pod uwagę wiele mierników. Jednym z nich, zgodnie z metodologią *Oslo Manual*, jest stopień odnowienia określany jako udział wartości produkcji sprzedanej wyrobów nowych i istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w produkcji sprzedanej ogółem. Należy uwzględnić również udział

²¹ Przy czym dział PKD „produkcja artykułów spożywczych i napojów” wg danych GUS-u ma jedno z większych udziałów w nakładach na działalność innowacyjną w przemyśle. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006 i 2005–2007. Notatki informacyjne*. Wyniki badań GUS, GUS, Departament Przemysłu.

²² I. Szczepaniak, *Ekonomiczna ocena innowacyjności przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, „Przemysł Spożywczy”, listopad 2010, t. 64, Wydawnictwo Czasopism i Książek Technicznych SIGMA NOT, Warszawa, s. 4–8.

przedsiębiorstw innowacyjnych (zgodnie z podmiotową metodą – tych, które wdrożyły przynajmniej jedną innowację technologiczną, wprowadziły na rynek co najmniej jeden nowy lub istotnie ulepszony produkt albo zastosowały w produkcji co najmniej jeden nowy lub istotnie ulepszony proces w określonym, najczęściej trzyletnim okresie) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw²³.

W przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w całym badanym okresie wskaźnik stopień odnowienia był relatywnie niski i nie przekroczył 13,5%. Niepokojący jest fakt, że od 2003 roku widać tendencję spadkową – między rokiem 2003 i 2010 nastąpił spadek prawie o 5 punktów procentowych.

Rysunek 2. Stopień odnowienia w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w latach 2000–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny przemysłu...*

Niska wartość stopnia odnowienia może być wynikiem tego, że deklarowana przez firmy spożywcze wysoka aktywność innowacyjna nie przekładała się na osiągnięte przez nie wyniki ekonomiczne²⁴. Istotne jest to, że na efekty nakładów innowacyjnych należy czekać, ponieważ występują one z pewnym opóźnieniem (tzw. przesunięcie w czasie), które jest różne w zależności od rodzaju wdrażanych innowacji.

²³ M. Juchniewicz, *Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w kontekście innowacyjności sektora niskiej techniki*, w: Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Warszawa–Poznań–Olsztyn 2009, s. 163–167; I. Szczepaniak, *Ekonomiczna ocena innowacyjności przedsiębiorstw...*; *Innowacje i transfer technologii. Słownik...*, s. 239–240.

²⁴ M. Juchniewicz, *Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłu spożywczego...*

Tabela 2

Innowacyjność przedsiębiorstw działających w sektorze spożywczym

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa wprowadzające innowacje (jako % ogółu przedsiębiorstw)				
	1998 – 2000	2002 – 2004	2004 – 2006	2006 – 2008	2008 – 2010
W tym: nowe lub istotnie ulepszone procesy	18,6	37,3	36,0	22,9	23,7
W tym: nowe lub istotnie ulepszone produkty	22,5	29,0	29,8	23,2	24,6
Ogółem	26,8	44,2	42,1	29,6	30,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny przemysłu...*

W latach 1998–2008 udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle spożywczym oscylował w granicach 27–44%. Przy czym w pierwszym okresie (1998–2004) nastąpił wzrost jego wartości, w kolejnym (2004–2008) – niekorzystny spadek i w następnym (2008–2010) – niewielki wzrost. Na początku badanego okresu dominowały innowacje produktowe, później przedsiębiorstwa częściej wprowadzały innowacje procesowe, a w ostatnim okresie ponownie produktowe.

Podsumowanie

Innowacyjność przedsiębiorstw ma ogromne znaczenie w dynamicznie rozwijającej się gospodarce. Jej poziom można określać za pomocą różnego rodzaju wskaźników i mierników. Reasumując podjęte w opracowaniu rozważania, można sformułować następujące konkluzje.

1. Należy zauważyć niski poziom innowacyjności w polskim przemyśle, w tym również spożywczym. Przyczyn jest wiele, główne to niewystarczające środki finansowe i brak kapitału. Szczególnie dotyczy to sektora małych i średnich przedsiębiorstw, których liczebność w danej branży jest znacząca.

2. Występuje wiele barier we wprowadzaniu innowacji, które napotykają przedsiębiorcy. Można do nich zaliczyć:

- czas – innowacje wymagają czasu na badania, testy i wdrażanie przy odroczonym efekcie,
- biurokrację,
- mentalność, sposób myślenia,
- brak odwagi,
- brak przedsiębiorczości innowacyjnej.

3. Należy stwierdzić, że w okresie transformacji w przemyśle spożywczym dokonała się istotna restrukturyzacja. Przyniosła ona korzystne efekty ekonomiczno-finansowe dla przedsiębiorstw działających w tym sektorze. Związane są one między innymi ze zwiększeniem możliwości eksportowych po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Niekorzystnym zjawiskiem, które wpłynęło także nasz przemysł spożywczy, był kryzys gospodarczy w latach 2008–2009. W okresie tym pogorszyła się sytuacja finansowa przedsiębiorstw działających w branży spożywczej, co miało niekorzystne przełożenie na ich działalność innowacyjną.

4. W Polsce udział nakładów na działalność badawczo-rozwojową w PKB nie przekracza poziomu 0,6%; w założeniach ujętych w Strategii Lizbońskiej i nowej strategii *Europa 2020* ma to być 3%.

5. Niekorzystna jest struktura finansowania B+R. Są one finansowane głównie z budżetu państwa oraz programów celowych UE. Inaczej jest w państwach o wysoko rozwiniętej gospodarce, gdzie przedsiębiorstwa same w większości finansują ten rodzaj działalności. W Polsce może to wynikać z faktu, że w wśród przedsiębiorstw dominują małe, a w szczególności mikroprzedsiębiorstwa, których sytuacja finansowa jest niekorzystna. Często nie stać ich na dodatkowe wydatki, a takim jest finansowanie działalności B+R.

6. Można zauważyć nominalny wzrost nakładów na działalność innowacyjną – głównie na inwestycje w bazę techniczną. Niekorzystny jest spadek nakładów na działalność B+R – z tego powodu innowacyjność polskich przedsiębiorstw staje się imitacyjna.

7. Brak adekwatnych efektów ekonomicznych związanych ze zwiększonymi nakładami na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłu spożywczego świadczy o tym, że wprowadzają one innowacje imitacyjne, a nie absolutne.

Literatura

- Drucker P.F., *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*, przeł. E. Czerwińska, Studio Emka, Warszawa 2004.
- Durlik J., *Projektowanie i wdrażanie zmian innowacyjnych w przemyśle w warunkach zaawansowanych technologii*. Druga Międzynarodowa Konferencja Zarządzania i Technologii Informatycznych „Przedsiębiorstwo przyszłości”, Instytut ZTI, Warszawa 2001, http://www.zti.com.pl/instytut/pp/referaty/ref16_full.html (10.03.2011).
- Dymarski W., *Polityka innowacyjna*, Akademia Ekonomiczna, Poznań 2008, www.ae.poznan.pl/pgisp/syl/pi/htm (16.06.2011).
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 2005–2007*, notatka informacyjna, wyniki badań GUS-u, Główny Urząd Statystyczny, Departament Przemysłu, materiał na konferencję prasową w dniu 26 listopada 2008.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006*, notatka informacyjna, wyniki badań GUS-u, Główny Urząd Statystyczny, Departament Przemysłu.
- European Innovation Scoreboard (EIS) 2009. Comparative analysis of innovation performance*, Pro Inno Europe, European Union 2010.
- Innowacyjność 2006. Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze. Raport*, red. A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2006.
- Innowacyjność 2008. Stan innowacyjności, projekty badawcze, metody wspierania, społeczne determinanty. Raport*, red. A. Żołnierski, Warszawa 2008.
- Innowacyjność 2010*, red. P. Zadura-Lichota, PARP, Warszawa 2010.
- Juchniewicz M., *Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w kontekście innowacyjności sektora niskiej techniki*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Warszawa–Poznań–Olsztyn 2009.
- Łukasik P., *Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw* 2008.
- Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, red. K.B. Matusiak, PARP, Warszawa 2011.
- Ostrowska A., *Budżet na badania i rozwój w nowej perspektywie finansowej UE*, www.pi.gov.pl (25.01.2012).
- Porter M.E., *Porter o konkurencyjności*, przeł. A. Ehrlich, PWE, Warszawa 2001.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, red. A. Brussa, A. Tarnawa, PARP, Warszawa 2011.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004–2005*, red. A. Tokaj-Krzewska, S. Pyciński, PARP, Warszawa 2006.
- Rocznik statystyczny przemysłu 2002–2011*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- Rogers E.M., *Diffusion of Innovations*, Free Press, New York 2003.

- Sarul J., *Rola funduszy ekologicznych we wspieraniu innowacyjności gospodarki*, w: *Rozwój polityki ekologicznej w Unii Europejskiej i w Polsce*, red. J. Famielec, M. Kozuch, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010.
- Schumpeter J., *Teoria rozwoju gospodarczego*, przekł. J. Grzywicka, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1960.
- Siekierski J., *Innowacyjność w przemyśle spożywczym Unii Europejskiej i Polski*, *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie* nr 1 (17), Tarnów 2011.
- Siekierski J., *Wpływ procesu i polityki globalizacji na agrobiznes w Polsce*, *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie* nr 1 (9), Tarnów 2006.
- Szczepaniak I., *Ekonomiczna ocena innowacyjności przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, w: *Przemysł Spożywczy*, t. 64, Wydawnictwo Czasopism i Książek Technicznych SIGMA NOT, Warszawa 2010.
- Świtalski W., *Nauka, zasoby wiedzy, teorie innowacyjności a wzrost gospodarczy*, „*Ekonomista*” 2004, nr 1.
- Wagner-Staszewska T., *Innowacyjność w gospodarce*, „*Nowe Życie Gospodarcze*” 2007, nr 1.
- Wielka encyklopedia powszechna*, t. 12, hasło: innowacje i innowacyjność, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- www.proinno-europe.eu/inno-metrics/page/annexes – strona internetowa inicjatywy Pro Inno Europe (1.04.2012).
- www.stat.gov.pl – strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego (16.06.2011).
- Wyniki szczytu RE 2004. Konkurencyjność i innowacje*, rozdział III, sekcja II, Bruksela.

Summary

The study is regarding the innovative activity of enterprises of the food industry in Poland. A level of the expenditure and effects of the innovative activity was described in food enterprises. In it an attempt to determine the effectiveness of the innovative activity of food companies with different measures and indicators of enterprises examining the innovation was made.